

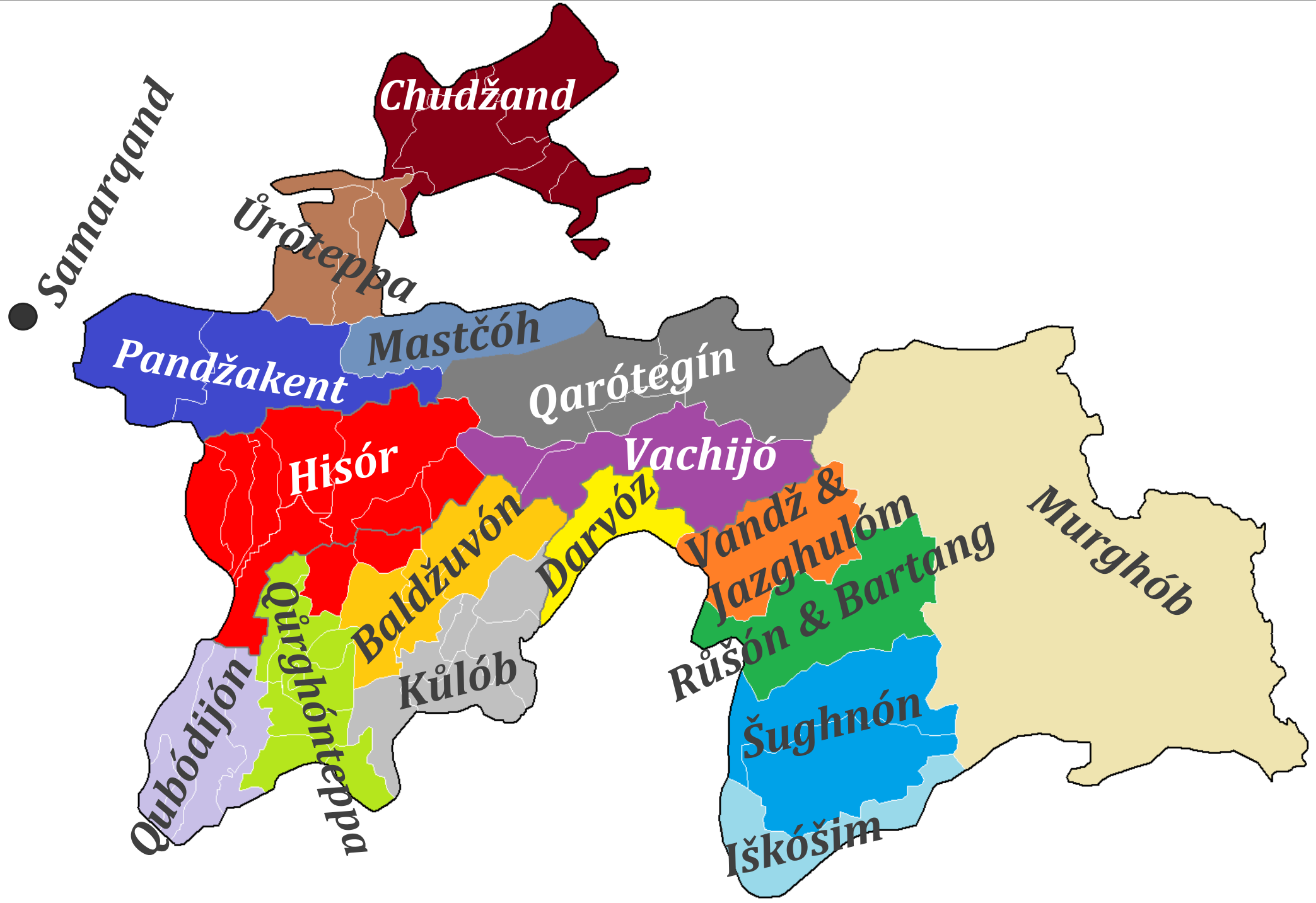

tádžické dialekty

severní skupina – dialekty Samarkandu, Bucháry a Pandžakentu

Buchóró

dialekty Samarkandu, Bucháry a Pandžakentu

- severní typ vokalizmu
 - reliktové \bar{i} na úplném okraji hláskového systému (*šiša, xīra, pīri, zīrak, dīrūz, dīdōr, kīna, dīna*); reliktové \bar{u} (*sūrat, xūbi, xūnin, zūdī*) – oba reliktové vokály mají tendenci splývat s (novým) krátkým i, u
 - rozdíl ve výslovnosti \bar{u} u mužů a žen: ženy spíš [ø:], muži spíš zavřenější [ʊ:~ʊ:]
 - tautosylabické \bar{u}, \bar{i} { $h, \text{ħ}, \text{ʒ}, \text{ʕ}$ }. > \bar{u}, \bar{e}
 - nedochází k přechodu $\bar{o}N > u$ (výjimkou je zájmeno $\bar{o}n > un$)
 - stahování ($a/i/u+a > \bar{e}$, $a+\bar{o} > \bar{o}$, méně často $\bar{o}+a > \bar{o}$): $x\bar{o}na-(h)\bar{o} > x\bar{o}n-\bar{o}$; $apa-am\bar{o}(n) > ap\bar{e}-m\bar{o}$; $\check{c}iz-(h)\bar{o}-(y)a\check{s} > \check{c}iz-\bar{o}-\check{s}$; v Samarkandu a Bucháre rovněž plurál typu $x\bar{o}na(h)\bar{o}$, $x\bar{o}n\bar{o}(h)\bar{o}$
 - stahování ezáfetu: $dug\bar{o}na-yi\ man > dug\bar{o}n-\acute{i}\ man$ či posun přízvuku na ezáfe
- konsonantismus: spisovný jazyk (včetně okrajového \check{z} , obecně $\check{z} > \acute{j}$) + $\text{ʕ}, \text{ħ}$
 - intervokalické b mnohdy > v
 - v buchárštině navíc η

dialekty Samarkandu, Bucháry a Pandžakentu

- ▶ gramatické rysy
 - ▶ nepoužívá se futurum s pomocí *xōstan*, nepoužívá se sloveso *bōyad*
 - ▶ chybění superlativu zakončeného *-tarin*, opisné tvary
 - ▶ konatelský sufix *-či*
 - ▶ souběžné používání ezáfetové vazby typu *mūy-i man* a genitivní vazby s enklitiky *duxtar-hō-yakitōb-ašōna*
- ▶ pádový systém
 - ▶ nominativ *-∅*
 - ▶ akusativ/genitiv *-(y)a*
 - ▶ dativ/lokativ *-ba*
 - ▶ ablativ *-ban*

dialekty Samarkandu, Bucháry a Pandžakentu

- dialekty Samarkandu a Bucháry
 - dialekt samarkandských a buchárských Tádžiků
 - dialekt samarkandských židů
- dialekt buchárských židů (*buchárština*)
- dialekty Pandžakentu
 - pandžakentský městský dialekt
 - pandžakentský venkovský dialekt
- dialekt Bójsúnu
- dialekt Darbandu

buchárština לחפזי תוזימני עיורייאן, בוכארי

buxori, lafzi tuzemni ivriyon

- jazyk buchárských židů
 - velmi podobná varianta i v Samarkandu
- samostatný jazyk?
- lexikálně a morfologicky promíchaná s uzbečtinou
- silný vliv ruského lexika (viz text 3b)
- mluvčí kromě Bucháry (a Samarkandu) v New Yorku, Izraeli...
 - radiové vysílání v Izraeli
- má psanou formu, vedle hebrejské abecedy rovněž upravená uzbecká latinka (kolísání psaní o' a u' pro /û/)

buchárština לחפזי תוזימני עיורייאן, בוכארי buxori, lafzi tuzemni ivriyon

► předložky

- *a(z), tō; bē; (ba)*

► záložky

- *=a ~ =ya, -da(r), -ba, -kati (-qati), -bōyin; barıy (= lit. barō-yi)*

► zájmena

► man		mō, muhōn	-am	-amō
tu	š(u)mō	š(u)mō, š(u)mōhō	-at	-atōn, -ōtōn
vay		vayō	-aš	-ašōn, -ōšōn
in	inō		-aš	-ašōn, -ōšōn
un		unō	-aš	-ašōn, -ōšōn

- posesivní konstrukce turkického typu (*,turkické ezáfe'*): *Buxōrō Universitet-aš* < uzb. *Buxoro Universitet-i* (cf. turecké *Buhara Üniversite-si*)

buchárština לַחֲפִזִי תּוּזֵמְנִי עִיּוּרִי יֵאֵן, בּוּכָרִי

buxori, lafzi tuzemni ivriyon

► slovesa	I.:	II.:	spona		
► -am	-im	-ēm, -im	-ēm	-am	-ēm
-i; -ēd, -ēt	-ētōn	-i; -ēd, -ēt	-ētōn	-i; ēt	-ētōn
-ad	-an	-ē	-ēn	-as	-an
► <i>рафта/хонда истодаам, рафта/хонда истодаū ...</i>				<i>рафта истода будам, рафта истода будū ...</i>	
► rafst-iōdēm; rafsōdēm, rafsēm	rafsōdēm, rafēm	rafsōdēm, rafēm	rafsō(d)a budam	rafsō(d)a budəm	
rafsōdi, rafsi; rafsōdēt, rafšēt	rafsōdētōn; rafsētōn	rafsōdētōn; rafsētōn	rafsō(d)a budi; rafsō(d)a budēt	rafsō(d)a budētōn	
rafsōdas, rafsōs	rafsōdēn; rafsēn	rafsōdēn; rafsēn	rafsō(d)a but	rafsō(d)a budēn	
► <i>рафтагистам, рафтагистū ...</i>					
► man xōndagēm		mō balki xōndagi, mō xōndagēm			
tu balki xōndagi; šumō xondagēt		šumōhōn raftagētōn			
vay xōndagis		vayō xōndagēn			
► progresivní gerundium na <i>-ašta: kardašta, kardaštagi ...</i>					

buchárština לַפְזִי תּוּזֵמְנִי עִיּוּרִי יִאָן, בּוּכָרִי buxori, lafzi tuzemni ivriyon

t š r q č sc pf ʿ s n m l kx yiē t ḥ ž z vuũ ha d ĵ gɣ bv ʔ a ō
ת ט ר ק ש ס פ ע ס נ מ ל כ י ט ח ז ז ו ה ד ג ג ב א
ך ך ם ן ם ן ן

► hebrejská abeceda (varianta *rašī*)

► diakritika pro rozlišení plosiv od frikativ (ב *b*, פ *p*, ג *g*, כ *k*) a pro samohlásky (א *a*, ו *u*, י *i*, ע *e*; na začátku slova ו *u*, ו *ũ*, י *i*, ע *e*; koncové א – *a*)

► písmena *k*, *m*, *n*, *p*, *c* mají odlišné tvary na konci slova

► současná buchárská uzbecká abeceda: a, b, c /c/, ch /č/, d, e, f, g, g' /ɣ/, h /h, ḥ/, i, j /j/, ž/, k, l, m, n, ng /ŋ/, o, o' /ũ/, p, q, r, s, sh /š/ (*s'h* /sh/), t, u, v, x, y, z, ' /ʿ, ʔ/

► lze psát i ğ /ɣ/, ç /č/, ş /š/, ħ /ḥ/, ö, u', ü /ũ/, zh /ž/

► sovětská latinská abeceda: a, b /b/, c /č/, ç /j/, d, e, f, g, q /ɣ/, h, ḥ /ḥ/, i, j /y/, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş /š/, t, u, ũ, v, x, z, z /ž/, ʔ /ʿ/

text 3a – Buchóró

1. shimol tarafban meomadagi shamol oftob kati hamdigarashba man kuchnok gufta spor kardashtagi budan.
2. hamun paytba g'avvs palto po'shidagi sayohatchiya dida mondan, ki hamin sayohatchiya paltosha kashonda tonat hamun kuchnok gufta qaror qabul kardanba kelishmish kardan.
3. shimol tarafban meomadagi shamol budagi kuchash kati shamol kunont lekin sayohatchi dastash kati paltosha zich dasgirift.
4. kansakansof shimol tarafban meomadagi shamol kuch sarf kardanban atkazat kad.
5. badi oftob buromadan hamma joy garm shudanban bad sayohatchi paltosha srazu kashidanba qaror kad.
6. ishqilib shimol tarafban meomadagi shamol oftob a xudash dida kuchnok budageshban tan gitanban ilōjash namond.

text 3b – Buchóró

1. Man kak prosveščenes avjazan hastam ki jezenedelno va savronijaji roditelho, ucenikho, va massa poseščat kunam.
2. Túlka jak pripjastviji hast ki predlozenihoji man vinosit mekardagiro prinimat na mekunand.
3. Ba hamin nervam bisjor rastrúit meşúd.
4. Na samúm dele agar vaprúshoji va povestka dnja budagiro spravedlivo obsuzdat kuneton, rezoljutsijaji man predvaritelni vidvigat kardagi, ponústju vojad utverdit şavad.
5. Cun ki prinsipialni raznoglası mezdu predlozenihoji va úbşı sobranija vidvigat şudagi, nest.
6. Mezdu prúcim baæze rukovoditelhoji savronija mexohand ki avtoriteti xudaşonro podnimat kunand.

text 3b – Buchóró

7. Neuzeli man negramŭtni vořam ki ařivkahoji politiceskij va rezolutsija daromadagi ro proverit karda ispravit na namuda vořam?
8. Tak ctŭ is tŭcki zreni naucni mneni onho ni na cŭm neobosnŭvani mevořand.
9. Reřenjaro kak pravilo verxni instansijaho qati saglasovat kardan na samom tŭ dele lozimast.
10. K sozaleni vremi svobŭdni na doram ki in konflikthro dogovoritsa karda urigulirŭvat namojam.
11. Ŭcen mŭzit ki va mneni man saglos řuda, mana uspokŭit mekard.

(30. léta 20. stol.)

text 3c – Buchóró

דר מוקאצילי זולם איתיפאק נמאייד. מראם נאסה פרוגרמי פירקהי יאש צוכארייאן.

Dar muqobili zulm ittifoq namoyed. Muromnoma – prugrami firqai yosh buxoriyon.

(30. léta 20. stol.)

dialekty Tádžiků Samarkandu a Bucháry

► předložky

► *a(z), tō; bē; (ba)*

► záložky

► *=a ~ =ya, -da(r), -ba/-va, -kati (-qati), -bōyin*

► zájmena

► man		mō, muhōn	-am	-amō
tu	šumō	šumōhōn	-at	-atōn, -ōtōn
vay		vay(h)ō	-aš	-ašōn, -ōšōn
in		inhō	-aš	-ašōn, -ōšōn
un		un(h)ō	-aš	-ašōn, -ōšōn

text 3d – Samarqand

و بعضی از موی سفیدان آن ولایت نقل میکنند که یک ورق کاغذ از کشمیر افتاده بوده است که اینطریقه لفظ را یاد گرفتیم گفته میگویند و از بعضی موی سفیدان آن ولایت پرسیدیم که همه قشلاقها تاجیک و ده قشلاق از آنها دیگر از چه سبب یک طایفه مردم آمده اند بدیگر لفظ که از لفظ خودهاتان دیگر می باشد. آن موی سفیدان گفتند که دو آدم در وقت قدیم مدت سیصد چهل پنج سال میشود که خلیفه وفا و خلیفه صفا از شاگردان بوعلی سینای کشمیری یک حادثه شده از ولایت خودها برآمده اند آخر الامر آنها آمده در همین جای یغنا ب وطن کرده گفته نقل میکنند. از آن بار اینطریقه لفظ در مابین مایان مشهور شده است.

text 3d – Samarqand

1. Ва ба'зе аз мўйсафедони он вилоят нақл мекунанд, ки йак варақи коғаз аз Кашмир афтода будааст, ки ин тариқай лафзро йод гирифтём гуфта мегўйанд ва аз ба'зе мўйсафедони он вилоят пурсидем, ки ҳама қишлоқҳо тоҷик ва даҳ қишлоқ аз онҳо дигар аз чи сабаб йак тоифай мардум омадаанд ба дигар лафз, ки аз лафзи **худхотон** дигар мебошад.
2. Он мўйсафедон гуфтанд, ки ду одам дар вақти қадим муддати сисаду чиҳилу панҷ сол мешавад, ки халифай Вафо ва халифай Сафо аз шогирдони Бўали Синойи Кашмири йак ҳодиса шуда аз вилояти **худҳо** баромадаанд охиру-л-амри онҳо омада дар ҳамин ҷой Йағноб ватан карда гуфта нақл мекунанд.
3. Аз он бор ин тариқай лафз дар мобайни **мойон** машҳур шудааст.

(1870)

dialekty Pandžakentu

► předložky

► *a(z), tō; bē; kati (qati)*

► záložky

► *=a ~ =ya, -da(r), -kati (-qati), -barin (-bōrin), -dak*

► zájmena

► man		mō, mōhō, muhōn, mōyōn	-am	-amō(n)
tu	šumō	šumōhō(n), šumōyōn	-at	-atōn, -ōtōn
vay		vayhō	-aš	-ašōn, -ōšōn
in	ēšōn	inō	-aš	-ašōn, -ōšōn
un	ušōn	unō	-aš	-ašōn, -ōšōn

dialekty Pandžakentu

► slovesa	I.:	II.:	spona	
► -am	-im, -ēm	-ēm, -im	-im, -ēm	-am -im, -ēm
-i; -ēd, -ēt	-ētōn	-i; -it, -ēt	-ētōn	-i; ēt -ētōn
-at	-an	-as(t)	-ēn, -in	-as -an
► <i>рафта/хонда истодаам, рафта/хонда истодаū ...</i>				
► raftōsē/im; xōnsōdē/im			raftōsi/ēm; xōnsōdi/ēm	
raftōsi; xōnsōdi; raftōsē/it; xōnsōdē/it			raftōs; xōnsōd	
raftōs; xōnsō(da)s			raftōsē/in; xōnsōdē/in	
► <i>хондагистам, хондагистū ...</i>				<i>(pandžakentské venkovské dialekty)</i>
► xōndagē/im	xōndagi/ēm	xōndagam	xōndagi/ēm	
xōndagi, xōndagi/ēt	xōndagētōn	xōndagi, xōndagi/ēt	xōndagētōn	
xōndagi	xōndagē/in	xōndagis(t)	xōndagē/in	